

KASTAMONU BÖLGESİNDE SİYASAL TUTUM VE DAVRANIŞLARDA SOSYO-KÜLTÜREL VE DİNSEL FAKTÖRLERİN ETKİSİ¹

Erol TURAN²

Alper Tunga ŞEN³

Emre Aydilek⁴

Özet

Siyasal tutum ve davranışlar, siyaset sosyolojisinin alanına giren siyasal katılma biçimlerinden sadece biri olmasına rağmen, bireylerin siyasal sistem karşısında durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını yansıtan genel bir kavramdır. Bu açıdan siyasal davranış; basit bir karar almadan, yoğun bir eyleme kadar uzanan geniş bir tutum ve faaliyet alanını kapsamaktadır.

Siyasal davranış konusu çok boyutlu bir konudur. Konunun kültürel, dinsel, ekonomik, politik, sosyolojik ve psikolojik gibi birçok yönü bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, siyasal davranışı etkileyen ve yönlendiren pek çok faktör mevcuttur. Şimdiye kadar bu faktörlerin birçoğu çeşitli açılardan ele alınıp incelenmiştir. Ancak bu faktörler arasında kültürel ve dinsel olarak nitelendirilebilecek faktörler ülkemizde daha yeni yeni çalışma konusu olmaktadır. Çalışmamızın önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Bireylerin siyasal tutum ve davranışlarında sosyo-psikolojik, kültürel ve dinsel faktörlerin rolünü temel alarak yapılacak bu çalışmanın iki yönü bulunmaktadır. Çalışmanın ilk kısmında öncelikle bireylerin siyasal davranışlarının temel dinamikleri ortaya konularak bu davranışların genel karakteristikleri üzerinde durulmaktadır. Daha sonra siyasal davranışları açıklayan kuramsal modeller temel alınarak Kastamonu bölgesinde bireylerin siyasal davranışlarda etkili olduğu düşünülen dinsel, sosyo-psikolojik ve kültürel faktörlere yönelik olarak tutumları ve algıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kastamonu, Siyasal Tutum, Siyasal Davranış, Siyasal Katılma, Siyasal Eylem

¹ Bu çalışma Kastamonu Üniversitesi BAP Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir.

² Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, eturan@kastamonu.edu.tr

³ Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, atsen@kastamonu.edu.tr

⁴ Bil. İşl., Kastamonu Üniversitesi, BAP Koordinatörlüğü, eaydilek@kastamonu.edu.tr.

THE EFFECT OF SOCIO-CULTURAL AND RELIGIOUS FACTORS ON POLITICAL ATTITUDES AND BEHAVIORS IN KASTAMONU REGION

ABSTRACT

Though political attitudes and behavior is just one of the political participation forms included in political sociology, it is also a general notion that reflects positions, attitudes and behaviors of individuals against political system. In this respect, political attitude covers a wide scope ranging from a simple decision making to intense actions.

Political behavior is a multi-dimensional subject. It has religious, economic, political, sociologic and psychological dimensions. In other words, there are many factors that effects and leads political behavior. Up to now, most of these factors have been studied from different perspectives. However, cultural and religious ones have recently been the point of focus for studies. The significance of the study shows up at this point.

This study, which focuses on the role of cultural and religious factors on political attitude and behavior, has two aspects. First of all, basic dynamics of political behavior of individuals have focused and general characteristics of these behaviors have been analyzed in the first part of the study. Secondly, attitudes and perceptions of individuals against religious, socio-psychological and cultural factors thought to be influential on individuals' political behavior in Kastamonu region has been determined on the basis of theoretical models explaining political behaviors.

Key Words: Kastamonu, Political Attitude, Political Behavior, Political Participation, Political Action

1. Giriş

Bir siyasal sistem içinde genel olarak yöneten ve yönetilen olmak üzere iki kesimin var olduğu düşünüldüğünde siyasal davranışların daha çok yönetilenlerin yönetenleri etkileme, onların kararlarını kendi çıkar ve tercihleri doğrultusunda değiştirmek için aldıkları kararlar süreci olduğu söylenebilir. Karar alma süreci; temsil hakkının devredilmesi ile başlayan, bireylerin çıkarları ile şekil alan bir süreçtir. Dolayısıyla karar alma süreci, siyasal davranış içinde bireyin hareket etmesidir. Bu hareketlilik, yani bireyin siyasal davranışı tüm davranış modellerinde olduğu gibi birbirlerine benzerlik gösterebilir.

Siyasal davranış, toplum üyelerinin, kendisini yönetecek olanı seçme ve doğrudan veya dolaylı olarak kamu politikasının şekil almasını sağlayan ortak bir faaliyettir. Karar alma süreci bireyin siyasal davranışlarının tümü ile ilgilenen bir süreçtir. Karar alma sürecinde, bireyin davranışı sonucu ortaya çıkan siyasi anlayış ve o anlayışın politikalarının sonucunda bireyin siyasal davranışları yeniden şekillenebilir.

Siyasal sistemde karar alma sürecinin süjesini oluşturan seçmen kavramı ile aslında anlatılmak istenen, yerel ya da genel seçimlerde oy kullanma hakkına sahip, yani seçme yeterliliğine sahip kişilerdir. Seçmen kitlelerini oluşturan insanların siyasal konulardaki görüş ve düşünceleri onları bir siyasal davranış biçimine yönlendirmektedir. Bireyler bazen sadece oy vererek siyasete katıldıkları gibi bazen de üst düzeyde, örneğin, parti adayı olmak gibi faaliyetlerde bulunarak da siyasete seçmen olarak katılabilmektedir (Baltacı ve Eke, 2012). Diğer bir anlamıyla seçmen, yaşam çevresinde, namuslu, dürüst, örnek ve önder insan gibi yüksek sıfatlarla temayüz etmiş, halk için hayırlı ve yararlı olacağına inanılan, kendisine itimat edilen kişilerden; doğrudan halk tarafından belirlenip aday gösterilmiş vekil ya da başkan adaylarına oy verecek kişilerdir (Sinacı, 2015).

Tüm bu tanımlardan yola çıkılacak olunursa, aslında seçmen, bir şekilde bulunduğu ülkenin politik kararlarını etkileyebilecek ya da belirleyebilecek olan adayları, kendilerini temsil etme düzeyine getiren, çeşitli yasalar çerçevesinde gereklilikleri sağlayan örneğin, (18 yaşını doldurmuş olmak, fiil ehliyetine sahip olmak), kendi fikirlerine daha yakın olanlara ya da kendilerine daha iyi sahip çıkabileceklerini düşündükleri kişiyi oylarıyla destekleyen kişidir.

Genel bir kanı olarak siyasal davranış oy verme davranışını gerçekleştirme olarak kabul edilse de sadece oy vermekten ibaret değildir. Bunun yanında herhangi bir partiye üye olma, kongrelere katılma, parti içinde ya da dışında bir görev alma ya da göreve aday olma, kişilerin oturup kendi düşüncelerini bir topluluğa anlatma, pankart açma, mitinglere katılma işlevleri de siyasal davranış ve ya siyasal katılma olarak nitelendirilebilmektedir.

Dar anlamda siyasal davranış, siyasal sistem içinde vatandaşların doğrudan ya da dolaylı olarak yöneticilerin, seçimi ve kararlarını etkilemeyi amaç edinen eylemler bütünüdür (Çam, 2012). Bu anlamda siyasal davranış, bir toplumun üyesi ile o toplumdaki siyasal otorite arasındaki bir bağıdır (Kalaycıoğlu, 1983). Dolayısıyla siyasal davranışlar modern sanayileşmiş bir toplum yapısının demokratik bir göstergesidir. Bu çerçevede, toplum üyesi bireylerin siyasal sistem karşısında durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını belirlemektedir (Kapani, 2006). Demokratik değerler doğrultusunda gerçekleşen siyasal tutum ve davranışlar, farklı kesimlere temsil imkanı sağlayarak farklılıkların korunmasını dolayısıyla toplumda belirli bir

denge, uzlaşmanın, barışın ve istikrarın oluşumunu kolaylaştırır. Buna ek olarak bir davranışın siyasal olarak nitelendirilebilmesi için onun siyasal topluluk üyesi olan birey tarafından tasarlanmış bir eylem olması gerekir (Çağlar, 2011).

Siyasal sistem içerisinde birçok faktörün etkisi altında gelişen siyasal tutum ve davranışlar doğal olarak ülkenin veya bölgenin siyasal yapısını da derinden etkilemektedir. Buradaki asıl mesele siyasal davranışları etkileyen bu faktörlerin niteliği, dönemsel olup olmadığı, tercihlerin değişimine yol açan etkenlerin neler olduğudur. Çünkü topluma yeni projeler götürecek siyaset, idare ve kültür insanların toplumun değer yapısını çok iyi bilmeleri ve o değerler sisteminin hangi yöne doğru seyrettiğini iyi tespit etmeleri, ileri sürülecek projelerin sağlıklı olması ve yaşama geçirilebilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır (Turan ve Temizel, 2015b).

Bu çalışmada siyasal tutum ve davranışlarda etkili bir faktör olduğu düşünülen sosyo-kültürel faktörler ve din algısının bireylerin siyasal değerlerine etkisi belirlenerek, Kastamonu bölgesinde yer alan seçmenlerin tutum ve davranışlarında bu değerlerin ne derece etkili olduğu tespit edilmeye çalışılmaktadır.

2. SİYASAL TUTUM VE DAVRANIŞLARI BELİRLEYEN FAKTÖRLER

Demokratik siyasal sistemlerde yönetime karşı duyulan güven ve bireylerin sahip oldukları siyasal etkinlik duygusu, siyasete karşı ilgili yahut ilgisiz olma ile birleştiğinde, siyasal yaşama katılıp katılmama konusunda bireyin ihtiyaç duyduğu psikolojik çerçeve tamamlanmış olur. Siyasal ilgi konusunda yapılmış olan çalışmalar siyasal ilgi ile oy verme davranışı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve bireyin siyasal hayata katılma kararını almasında siyasal ilginin yanında çeşitli faktörlerinde siyasal davranışları etkilediği görülmüştür (Turan ve Temizel, 2015a). Toplumsal yaşamda her birey benzer şekilde ve aynı oranda siyasal yaşama dâhil olamamaktadır. Bunda, bireylerin siyasete ilgileri kadar, demografik özellikler, sosyal faktörler de etkili olmaktadır. Bazı bireyler siyasetin her alanında faaliyet gösterirken, bazıları bir yurttaşlık görevi olan oy verme davranışında bile bulunmamakta, siyasetin tümüyle uzağında kalmaktadır. Bu düşünceden hareketle, yaygın ve sürekli katılma biçimlerinin başında siyasetle ilgilenmek, siyasal konularda konuşmak, tartışmak gelmektedir. Her ne kadar, siyasetle ilgilenmek, kendi başına, siyasal sistemin çıktılarını etkilemeye dönük bir eylem olarak yorumlanabilirse de, şüphesiz daha yoğun biçimlerde davranışın bir öncülünü oluşturmaktadır (Turan, 1991).

Farklı düzeylerde gerçekleşen siyasal davranışın ilk basamağında siyasal olayları, gelişmeleri yalnızca bir izleyici olarak takip edenler vardır. İzleyen-dinleyen konumunda bulunanlar, siyasi olanı basın yayın organlarından takip ederler. Bu gruptaki kişiler, bir nevi siyasal haber tüketicisi, siyasal sahnenin seyircisidirler (Baykal, 1970). İkinci davranış türü ise bireylerin siyasal sistemde görevli kişilerle ilişkiler kurmasıdır. Birçok kimse kişisel, çevresel sorunlarını sistemin yönetim ve yasama katlarındaki kişilere aktarır. Bir iş için memura başvurmak, tek ya da heyet olarak milletvekillerine, bakanlara dertleri aktarmak, bu türün hemen akla gelebilen örnekleri arasındadır (Turan, 1991). Siyasal davranışların son basamağında siyasal olay ve faaliyetlerin içinde olan insanlar vardır. Bunlar, bir siyasi partiye üye olur, parti çalışmalarında aktif rol oynar, hatta partide adaylığa kadar uzanan sürece dâhil olurlar. Bu düşünceden hareketle, siyasal olayları izleme derecesi ilgiyi, onlara verilen önem derecesi önemsemeyi, onlarla ilgili olarak sahip olunan veriler de bilgiyi gösterir (Kışlalı, 1991).

Bireysel farklılıklardan başlayarak yaşanan çevre, sosyalizasyon sürecindeki etkileşimler, cinsiyet gibi verili özellikler, kişisel çabayla sonradan edinilenler, yazılı ve görsel basın, bireyin tüm tercihlerinde olduğu gibi siyasal tercihlerinde de etkili olmakta, siyasal katılma davranışına da yön vermektedir (Turan, 2012). Her sosyal kategori, arka planında bulunan pek çok faktörün bir bileşkesi olarak ortaya çıktığı gibi siyasal tutum ve davranışın da, davranışın söz konusu olduğu zaman diliminde, gerek kişisel, gerekse toplumsal onlarca faktörün etkisi altında oluşacağı söylenebilir. Bu faktörlerin her birinin, davranış zamanına göre etkisinin değişebileceği, bir davranış sırasında çok güçlü olan bir faktörün, diğer faktörlerin baskısıyla gücünü ve sıralamadaki yerini bir başka faktöre bırakabileceğini söylemek mümkündür. Bu durumda siyasal davranış, kişiye doğrudan bağlı olan gelir, meslek, yaş, siyasete ilgi gibi faktörlerden etkilendiği kadar, bunların yanında yürürlükteki seçim sistemi, seçime katılacak siyasi partilerin gücü, milli gelir paylaşımı, demokratikleşme düzeyi vb. toplumsal ve siyasal faktörlerden de etkilenecektir (Turan, 2012).

Toplumların ekonomik ve toplumsal gelişmelerini siyasal düşünce ve kurumlardan soyutlamak olanaksızdır. Sosyo-ekonomik gelişme düzeyi yükseldikçe, siyasal yaşama katılım da artmaktadır (Minibaş, 1992). Özellikle, üretim tekniklerinde ortaya çıkan gelişmeler, iktisadi örgütlenmeyi ve toplum yapısının çeşitli boyutlarını etkilerken siyasal katılım da giderek yaygınlaşmaktadır. Kentleşme ve kitle iletişim araçları yeni sosyal grupları ortaya çıkarırken var olan toplumsal grupların ilişkilerini de değiştirmektedir (Çevik, 2013: 258-289). Geleneksel toplumlardan kopan kişilerin kent yaşamına yönelmesiyle ortaya çıkan yerleşim ve meslek değişiklikleri bireyin beklentilerini ve gereksinimlerini değiştirirken siyasal davranışlarını da etkilemekte ve yönlendirmektedir. Dahası, kişilerin kırsal kesime göre daha çok siyasal bildirim elde etmeleri, liderlerle daha kolay ilişki kurabilmeleri ve parti merkezine gitme olanaklarının fazlalığı gibi durumların da katılmayı arttırdığı bilinmektedir. Kültürel ve etnik tabakalaşmanın olduğu bölgelerde statü elde etme unsuru önem taşımaktadır. Etnik gruplarla iç içe bulunan din faktörü ise birey için büyük önem taşımakta; yaşantılarında dinsel değerlerin egemen olduğu kişiler, bu değerlere yönelmektedirler (Minibaş, 1992). Diğer bir deyişle, değerler sistemindeki değişimler siyasal katılımı da artırmaktadır. Eğitim, cinsiyet, yaş, meslek gibi etkenlerin yanı sıra toplumdaki statülerini yükseltmek isteyen kişilerin politikayı araç olarak görmeleri de siyasal tutum ve davranışlarını etkilemektedir. Bireyin siyasetle ilgilenmesi ve bu ilgiyi çeşitli düzeylerde ve biçimlerde ortaya koyması; değişik unsurların etkisi altında şekillenen bir sürecin ürünüdür. Bu unsurlar bireyin toplum içindeki konumundan toplumsal yapıya, siyasal sistemin özelliklerine kadar farklılık gösterir (Öz, 1992).

3. DİN OLGUSUNUN SİYASAL TUTUM VE DAVRANIŞLARA ETKİSİ

Din olgusunun siyasal tutum ve davranışları etkilemesi bakımından karmaşık bir ilişki düzeni yarattığı söylenebilir. Bu bakımdan din-siyaset-toplum ilişkilerinin daha ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bilindiği gibi, insanlık tarihi çok uzun süre devlet, iktidar ve egemenliğin meşrulaştırılmasında din faktörünü kullandığından, din-siyaset ilişkileri her dönem dikkat çeken bir konu olmuştur. Çünkü din-siyaset ilişkilerinin kazandığı muhtevaya göre, din, siyasal yaşamın bazen nesnesi bazen de öznesi durumuna gelmiştir. Bu durum, sosyal araştırmalarda, çoğu kez din ile siyasetin gerilimli bir ilişki içinde betimlenmesine neden olmuştur (Polat, 2010).

Dinler, genellikle içlerinden çıktıkları toplumun değerlerini yansıtmakla birlikte evrensellik iddiası taşıdıklarından doğdukları ortam değiştikten sonra da varlıklarını sürdürürler. Bu etkinin siyasal yaşama genellikle tutucu yönde yansıdığı iddia edilse de gerçekte dinler, getirdikleri kurallar ve inançlardan çok din adına konuşan ve yorum yapan insanların davranışlarına göre değerlendirilir (Kışlalı, 1991). Bu bağlamda spesifik olarak din-

siyaset ilişkisine bakılacak olunursa, dinin siyasetle hiç ilgisinin bulunmaması düşüncesi gerçekçi olmayacaktır. Çünkü dinler ülkelerinin sosyolojik realitelerinin bir parçasıdır ve siyasal meşruiyet konusunda etkilidirler. Demokratik bir ülkede, demokratik siyasetin mahiyeti gereği din, siyasetin mutlak anlamda dışına atılamaz. Din-siyaset etkileşimi sadece yönetimlerin, sistemlerin, iktidara talip partilerin kendilerini hangi temel üzerinde organize ettiklerine bağlı değildir; aynı zamanda siyasal yaşam, yapılanma ve süreçlere çeşitli seviyelerde katılan kimselerin yani siyasal katılımında bulunan bireylerin anlam dünyalarına ve yaşayışlarına da bağlıdır. Din sosyal dünyanın bir parçasıysa, bu parçanın bütün içindeki varlığı bütünün diğer parçalarını da elbette bir şekilde etkileyecek ve aynı zamanda onlardan etkilenecektir (Türküne, 2011).

Dinin algılanış biçimi, dinsel aidiyet, dine bağlılık ve dinsel pratikleri yapma düzeyi insanın siyasal yaşama katılma yönünü, tercihlerini ve siyasal partilerden beklentilerini etkilemektedir (Köktaş, 1997). Bu nedenle, devletin laik olup olmaması, dinin siyasal yaşamda etkili olmasını engelleyememektedir, ancak toplumun sekülerleşmesi veya sekülerleşmemesi bu etkiyi arttırmakta veya azaltmaktadır (Turan, 2012). Çünkü sekülerizm özü itibari ile dinin imha edilmesini değil, sosyal konumunun kamudan özel yaşama transferini hedeflemektedir (Öke, 2002). Aslında ilk olarak dinsel tutumların sosyalleştiği çevreye bakmak gerekmektedir. İnsanlar genel olarak süregelen bir işbirliği halindedirler. Onlar işbirliği yaparlarken kendi statü ya da mesleklerinin teknik kurallarına toplumsal etiket ve töresel saygı kurallarına ayrıca davranışlarına şekil veren dinsel yasal ve ahlaki törelere uyarlar. Toplumsal olarak sürekli yeni kültür formları oluşturulmakta ve toplum tarafından içselleştirilerek benimsenmektedir. Yalnız herhangi bir yeni buluşun ortaya atılması ya da dinsel bir vahyin, yeni bir ahlaki kuralın kültürel bir form alabilmesi toplumsal etkinlikler haline gelebilmesine bağlıdır. Aksi halde bu tip yeniliklerin kültürel olarak bir anlamı olmayacaktır (Doğan, 2010).

Din faktörünün siyasal ilişkilere yön veren bir faktör olarak algılanması dünyada bütün toplumlarda söz konusudur. Dünyanın pek çok ülkesinde din ya da dini temsil konumunda olan kurumlar toplumsal ve siyasal yaşamın içindedirler (Turan, 2012). Din ve siyasetin kurumsal ayrılığı, bu kurumların tam anlamıyla olgusal olarak ayrılmasını beraberinde getirmemiştir. Hatta siyasal kültür açısından din faktörü bazı toplumlarda özellikle siyasal tercihlerde sosyo-ekonomik statü ve sınıf mensubiyetinden daha önemli rol oynayabilmektedir (Köktaş, 1997). Özellikle bu sosyo-kültürel bölünmüşlüğü tayin eden sınırın din olgusuyla çizilmesi, dinin siyasal çözümlemelerde öneminin giderek artırmasına neden olmaktadır. Çünkü insan üzerindeki etkisi sebebiyle dinler, her dönem iktidar odağı ile ilgilenmiş veya varlık nedenleri ile ya da dindar insanların iktidar mücadelesi sebebiyle siyasetle yakından ilişkili olmuştur (Turan ve Temizel, 2015a).

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Sosyo-kültürel değerlerin ve dinsel faktörlerin siyasal tutum ve davranışlar üzerinde ne derece etkisinin olduğu ve aralarındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan bu çalışma, Kastamonu il merkezinde ve bazı ilçelerinde alan araştırması tekniğine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Kastamonu il merkezinden ve çeşitli ilçelerinden 1-31 Aralık 2014 tarihleri arasında toplam 4925 denekten elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Bu çalışmada, pek çok alan araştırmasında olduğu gibi, temelde nicel verilere dayalı araştırma ve ölçme yöntemi benimsenmiştir. Anket sorularının belirlenmesinde nicel verilere

dayalı olarak kapalı uçlu soru tekniği kullanılmıştır. Deneklere, siyasal tutum ve davranışlarını etkileyebilecek etkenlerle ilgili ifadelerin yer aldığı bir liste verilmiştir. Deneklerden bu listedeki ifadelerin kendileri için ne derece geçerli olduğunu belirtmeleri istenmiştir.

Ölçeğin iç tutarlılığını hesaplama olanağı sağlayan Alpha katsayısı, ölçülmek istenen bir değişkenin sürekli aynı ölçülerin kullanılması halinde, sonuçların birbirine yakınlık derecesini ortaya çıkarmada önemli bir veridir. Verilerin güvenilirliği bilimsel bir çalışmanın ilk şartı ve veri toplama aracının güvenilirliğinin göstergesi olduğu için anket güvenilirlik testine tabi tutulmuş, anketin tümü için $\text{Alpha}=0,9063$ olarak bulunmuştur. Alpha katsayısı 0,00 ile 1,00 arasında bir değer alır. Değer 1'e yaklaştıkça verilerin güvenilirliği artar. Bu hesaplama sonrası ölçeğin güvenilirliğinin kabul düzeyinin üstünde ve güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

Anket formları aracılığıyla elde edilen veriler, araştırmanın amaç ve kapsamı doğrultusunda analizlere tabi tutulmuştur. Öncelikle verilerin nasıl bir örnekten toplandığı konusuna açıklık getirilmesi için araştırma örneğine ilişkin tanımlayıcı bilgiler verilmiştir.

4.1. Araştırmanın Ana Kütlesi ve Örnekleme Süreci

Araştırmanın ana kütlesini Kastamonu il ve bazı ilçe merkezlerinde yaşamakta olan 18 yaş ve üstü tüm vatandaşlar oluşturmaktadır. Bu evreni en iyi şekilde temsil edecek ve ilçe nüfuslarına göre bir örneklem grubu belirlenmiş ve uygulama bu grup üzerinde gerçekleştirilmiştir. Evrenin Kastamonu geneli olması hem zaman hem de maliyet açısından mümkün olamayacağından dolayı örneklem için bu şekilde bir kısıt konulmuştur.

4.2. Veri ve Bilgilerin Analizi

Sosyal bilimlerin hem öznesini hem de nesnesini insan faktörü oluşturmaktadır. Bu nedenle sosyal bilimler, tek bir doğrunun üretilmediği bilim faaliyetleridir. Sınırlı bir kapsamda gerçekleştirilen sosyal ve siyasal çalışmalardan elde edilen bulguların, tüm insan ve toplumları açıklayıcı evrensel yasaları üretmesini beklemek gerçekçi bir yaklaşım değildir. Bu nedenle siyasal ve sosyal içerikli çalışmaların hemen hepsi evrensel yasaları keşfetmekten çok, bir olgunun hangi faktörlerin etkisi altında ortaya çıktığına ve bunların farklı toplumlarda nasıl bir etki yarattığına odaklanmaktadır. Dolayısıyla bir olgunun ortaya çıkışını ve etkisini açıklayabilmek için, içinde bulunduğu toplumun diğer bileşenleri ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir (Polat, 2010). Bu anlayıştan hareketle yapılan alan araştırması, örneklemin sahip olduğu kimlik, siyaset ve din gibi kültür unsurlarını da dikkate almış ve “anlayıcı sosyoloji” geleneğinden yararlanarak, seçmenin kendisini tanımlaması yoluyla veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Aşağıda yer alan tablolarda bu sosyo-kültürel değişkenlere ilişkin bulgular betimleyici bir şekilde yer almaktadır.

Tablo 1. Sosyo-Demografik Özellikler

<i>Cinsiyet</i>	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde (%)</i>	<i>Eğitim</i>	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Erkek	3225	%65,5	Okur-yazar değil	74	%1,5
			İlkokul	684	%13,9
Kadın	1700	%34,5	Ortaokul	648	%13,2

			Lise	1703	%34,6
Toplam	4925	%100,0	Üniversite +	1816	%36,9
<i>Yaş</i>	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde (%)</i>	<i>Meslek</i>	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde (%)</i>
18-27	1508	%30,6	Devlet Memuru	894	%18,2
			Serbest Meslek	677	%13,7
28-37	1319	%26,8	Çiftçi	158	%3,2
			Esnaf	734	%14,9
38-47	1124	%22,8	İşçi	796	%16,2
			İşveren	108	%2,2
			Emekli	347	%7,0
			Ev Hanımı	581	%11,8
58+	256	%5,2	Öğrenci	377	%7,7
			İşsiz	253	%5,1
Toplam	4925	%100,0	Toplam	4925	%100,0

Tablo 2. Siyasal Kimlikler

		Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
Faktörler	Muhafazakâr	1037	21.1	21.1	21.1
	Türk Milliyetçisi	2040	41.4	41.4	62.5
	Kürt Milliyetçisi	57	1.2	1.2	63.6
	Dinci	298	6.1	6.1	69.7
	Sosyal Demokrat	234	4.8	4.8	74.4
	Atatürkçü/Kemalist	492	10.0	10.0	84.4
	Ulusalıcı	91	1.8	1.8	86.3
	Liberal Demokrat	30	.6	.6	86.9
	Sosyalist	93	1.9	1.9	88.8
	Diğer	94	1.9	1.9	90.7
	Fikrim Yok	459	9.3	9.3	100.0
	Toplam	4925	100.0	100.0	

Tablo 2’de deneklerin kendilerini tanımladıkları siyasal kimlikler yer almaktadır. Bu kimlikler sağ siyasal kimlikler, sol siyasal kimlikler ve diğer siyasal kimlikler olmak üzere üç grupta toplandığında; sağ siyasal kimlikler grubunda; Türk Milliyetçisi, Muhafazakar ve Dinci kimlikleri yer almaktadır. Bu grubun araştırma örneklemindeki oranı % 68,6’dır. Sol siyasal kimlikler grubunda ise, Sosyal Demokrat, Sosyalist, Liberal Demokrat, Ulusalıcı ve

Atatürkçü/Kemalist siyasal kimlikleri yer almaktadır. Bu grubun araştırma örneklemindeki tanımlanma oranı ise, % 19,1'dir. Son grubu oluşturan diğer siyasal kimliklerde ise, Kürt Milliyetçisi ve diğer siyasal kimlikler yer almaktadır. Bu grubun tanımlanma oranı ise, % 3,1'dir.

Tablo 3. Sosyo-Kültürel Aidiyetler

		Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
Faktörler	Türk	656	13.3	13.3	13.3
	Müslüman	486	9.9	9.9	23.2
	Müslüman-Türk	2710	55.0	55.0	78.2
	Kürt	61	1.2	1.2	79.5
	Alevi	40	.8	.8	80.3
	T.C. Vatandaşı	830	16.9	16.9	97.1
	Dünya Vatandaşı	71	1.4	1.4	98.6
	Diğer	16	.3	.3	98.9
	Hiçbiri	12	.2	.2	99.1
	Fikrim Yok	43	.9	.9	100.0
	Toplam	4925	100.0	100.0	

Katılımcıların % 13,3'ü Türk, % 9,9'u Müslüman, % 55'i Müslüman-Türk, % 1,2'si Kürt, % 0,8'i Alevi, % 16,9'u T.C. Vatandaşı, % 1,4'ü Dünya Vatandaşı aidiyetinde yer aldıklarını beyan etmişler, % 0,9'u ise herhangi bir aidiyet bildirmemiştir.

Tablo 4. Din Konusundaki Tutumlar

		Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Birikimli Yüzde (%)
Faktörler	Dinin gereklerine siyasal ve ideolojik olarak inanan biriyim	529	10.7	10.7	10.7
	Dinin tüm gereklerini yerine getiren oldukça dindar biriyim	576	11.7	11.7	22.4
	Dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan dindar biriyim	3258	66.2	66.2	88.6

	Dinin gereklerini pek yerine getirmeyen biriyim	472	9.6	9.6	98.2
	Dinin gereklerine pek inanmayan biriyim	47	1.0	1.0	99.1
	Dini inancı olmayan biriyim	43	.9	.9	100.0
	Toplam	4925	100.0	100.0	

Tablo 4’te deneklere “sizin din konusundaki tutumunuz, aşağıdaki cümlelerde ifade edilen yargılardan en çok hangisine uymaktadır?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Buna göre katılımcıların % 10,7’si “dinin gereklerine siyasal ve ideolojik olarak inanan biriyim” şeklinde yanıt vermişlerdir. % 11,7’si “dinin tüm gereklerini yerine getiren oldukça dindar biriyim” yanıtını vermişlerdir. % 66,2’si “dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan dindar biriyim” şeklinde yanıtlamışlar. % 9,6’sı “İnançlı ama dinin gereklerini pek yerine getirmeyen biriyim” yönünde beyanda bulunmuşlardır. Araştırmaya katılanların % 1’i kendilerini “dinin gereklerine inanmayan biri” olarak ve % 0,9’u ise “dini inancı olmayan biri olarak tanımlamışlardır.

Tablo 4’ten anlaşılacağı üzere araştırmaya katılanların büyük bir çoğunluğunun dindarlık düzeyleri yüksektir (% 88,6). Bununla birlikte toplumun büyük bir çoğunluğu inanan/dindar kategorisinde değerlendirilebilir (% 98,2). KONDA Araştırma Şirketinin Eylül 2007’de yayınladığı “Gündelik Yaşamda Din, Laiklik ve Türban Araştırması”nda dindarlık düzeyleri “ateist”, “inançsız”, “inançlı”, “dindar”, ve “sofu” olarak kategorilendirilmiş ve ülkedeki % 86,1’lik kesim kendini inanca ve dindar bir birey olarak tanımlamıştır (KONDA, 2007). Bu araştırma sonuçları ile kıyaslanacak olunursa, bizim araştırmamızdaki dindarlık düzeyi çok daha yüksek çıkmıştır. Bu durum Türkiye’de son yıllarda sıkça dile getirilen dindarlığın ya da muhafazakârlığın yükselişte olduğu savını desteklemektedir.

Tablo 5. Dindarlık Derecesi

		Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Faktörler	Hiç dindar değilim	235	4.8	4.8	4.8
	Pek dindar değilim	553	11.2	11.2	16.0
	Dindar sayılırım	2475	50.3	50.3	66.3
	Oldukça dindar sayılırım	939	19.1	19.1	85.3
	Çok dindarım	227	4.6	4.6	89.9
	Cevap yok	496	10.1	10.1	100.0
	Toplam	4925	100.0	100.0	

Tablo 5’te araştırmaya katılanların dindarlık derecesi belirtilmektedir. Cevaplayanların % 4,8’i hiç dindar olmadıklarını, % 11,2’si pek dindar olmadıklarını, % 50,3’ü dindar sayıldıklarını, % 19,1’i oldukça dindar sayıldıklarını, % 4,6’sı çok dindar olduklarını, % 10,1’i ise bu konuda fikirlerinin beyan etmemişlerdir. Tabloya göre örnekleme giren seçmenlerin % 4,8’inin dindarlık düzeyi düşük, % 61,5’inin orta düzeyde dindar ve % 23,7’sinin ise dindarlık düzeyi yüksek grupta yer aldıkları görülmektedir.

TESEV tarafından 1999 yılında yaptırılan “Türkiye’de Din, Toplum ve Siyaset” adlı alan araştırmasında benzer şekilde sorulan bu soruda deneklerin % 12,4’ünün dindarlık düzeyi düşük, % 54,9’u orta düzeyde dindar, % 31,2’si dindarlık düzeyi yüksek grubunda yer almışlardır (Çarkoğlu ve Toprak, 2000). Aynı kurumun 2006’da yaptırdığı benzer bir araştırmada ise deneklerin % 4,5’inin dindarlık düzeyi düşük, % 33,9’u orta düzeyde dindar, % 59,3’ü dindarlık düzeyi yüksek grubunda yer almışlardır (Çarkoğlu ve Toprak, 2006). Dolayısıyla bizim bu çalışmamızda elde edilen verilerle adı geçen bu çalışmalar karşılaştırıldığında oranların birbirine yakın rakamlar olduğu görülmektedir. Bu çalışmada “hiç dindar değilim” faktörü dindarlık düzeyi düşük kategorisinde, “pek dindar değilim ve dindar sayılırım” faktörleri orta düzeyde dindar kategorisinde; “oldukça dindar sayılırım ve çok dindarım” faktörleri ise yüksek düzeyde dindar kategorisinde değerlendirilmiştir.

Tablo 6. Din Yaşantısındaki Değişim

		Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Faktörler	Dinsel inançlarım gittikçe güçlenmekte	1705	34.6	34.6	34.6
	Dinsel inançlarımda herhangi bir değişiklik yok	2212	44.9	44.9	79.5
	Dinsel inançlarım gittikçe zayıflamakta	550	11.2	11.2	90.7
	Cevap yok	458	9.3	9.3	100.0
	Toplam	4925	100.0	100.0	

Araştırmaya katılan 4925 seçmenden bugünkü dinsel yaşantıları ile önceki dinsel yaşantılarının kıyaslanması istenmiş ve Tablo 18’de de görüldüğü gibi, % 34,6’sı dinsel inançlarının gittikçe güçlendiğini ifade etmişler, % 44,9’u dinsel inançlarında herhangi bir değişiklik olmadığını % 9,3’ü ise dinsel inançlarının gittikçe zayıfladığını söylemişlerdir.

Abuzar’ın 2003 yılında Şanlıurfa örneğinde 500 denek ile yaptığı alan araştırmasına göre katılımcıların % 37’si eskiye göre dini yaşantılarında artış olduğunu ifade etmişken, % 21,4’ü dine bağlılıklarının zayıfladığını ve % 41,6’sı dine bağlılıklarında herhangi bir değişiklik olmadığını ileri sürmektedirler (Abuzar, 2003). Yine Polat’ın 2010 yılında Denizli örneğinde 682 denekle yaptığı alan araştırmasına göre ise, katılımcıların % 24,6’sı dine bağlılıklarında artış olduğunu, % 11,6’sı dine bağlılıklarının zayıfladığını, % 63,8’i ise dine bağlılıklarında herhangi bir değişiklik olmadığını ifade etmişlerdir (Polat, 2010). Bu sonuçlar bizim bulduğumuz sonuçlarla karşılaştırılacak olunursa; bizim araştırmamızda deneklerin % 34,6’sı dini inançlarının gittikçe güçlendiğini ifade etmişlerdir. Bu sonuç son yıllarda Türkiye’de sözkonusu olduğu varsayılan muhafazakârlığın ve dindarlığın yükselmesiyle

ilişkilendirilebilir. Ancak her üç araştırma sonucunda ortaya çıkan bu farklılık dini yaşam konusundaki değerlendirmelerin realiteden daha çok bireyden bireye görülen algılamaya farklılıklarına da bağlanabilir. Nitekim Abuzar (2003) çalışmasında deneklerin dini yaşayıştaki değerlendirmelerin yaş etkenine göre anlamlı bir farklılaşma gösterdiğini ve yaş grubu ilerledikçe deneklerin dindarlığının arttığını ileri sürmektedir.

Tablo 7. İnanç Eksen

		Frekans	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Faktörler	Laik	1725	35.0	35.0	35.0
	Dinci	1140	23.1	23.1	58.2
	Hiçbiri	1015	20.6	20.6	78.8
	Fikrim yok	1045	21.2	21.2	100.0
	Toplam	4925	100.0	100.0	

Araştırmaya katılan seçmenlere kendilerini hangi kategoride tanımladıklarını tespit etmek amacıyla “Türkiye’de dinci ve laiklerden söz edildiğini sık sık duyuyorsunuz. Siz kendinizi nasıl tanımlarsınız?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Tablo 7’de de görüleceği gibi, katılımcıların % 35’i kendilerini “Laiklik” ekseninde, % 23,1’i “Dinci” ekseninde tanımlamışlardır. % 41,8’lik kesim ise kendilerini bu iki kategorinin hiçbirinde konumlandırmamışlardır.

Tablo 8. Dindarlık Düzeyi & İnanç Eksen

			Dindarlık Düzeyi						Toplam
			Hiç dindar değilim	Pek dindar değilim	Dindar sayılıırım	Oldukça dindar sayılıırım	Çok dindarım	Cevap yok	
İnanç Eksen i	Laik	Frekans	109	301	877	251	46	141	1725
		%	6.3%	17.4%	50.8%	14.6%	2.7%	8.2%	100.0%
	Dinci	Frekans	13	53	490	430	129	25	1140
		%	.5%	4.6%	43.0%	38.3%	11.3%	2.2%	100.0%
	Hiçbiri	Frekans	53	112	582	142	27	99	1015
		%	5.2%	11.0%	57.3%	14.0%	2.7%	9.8%	100.0%
	Fikrim yok	Frekans	10	87	526	166	25	231	1045
		%	1.0%	8.3%	50.3%	15.9%	2.4%	22.1%	100.0%

Toplam	Frekans	235	553	2475	939	227	496	4925
	%	4.8%	11.2%	50.3%	19.1%	4.6%	10.1%	100.0%

Genel olarak “dincilik-laiklik ekseninde kendiniz hangi kategori ile tanımlarsınız” sorusuna verilen yanıtların, dindarlık düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak farklılaşp farklılaşmadığı Chi-Square testi ile analiz edilmiştir. Sonuçlara göre, katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtların oranlarının dindarlık düzeyi değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Dindarlık düzeylerinin yüksekliği veya düşüklüğü ile bireylerin toplumsal kesimler açısından dincilik-laiklik ekseninde yer aldıkları pozisyonlar açısından anlamlı bir farklılaşma ortaya çıksa da 8 nolu çapraz tablonun incelenmesi ile toplumu bu açılardan net ve kesin bir sınıflamaya tabi tutmanın mümkün olmadığı görülmektedir. Öncelikle toplumun büyük çoğunluğunun (laik-dindar sayılımı % 50,8 ve dinci-dindar sayılımı % 43) kategorilerinde yer aldığı göz önüne alınırsa, bu gruplar içinde bireye özgü dinsel tutum çok farklı düzeylere sahiptir. Kaldı ki toplumsal açıdan iki uç olarak betimlenen “hiç dindar değilim” ve “çok dindarım” kesimler içinde de dindarlık düzeyi açısından benzer tutumlar sergileyen seçmenler vardır. Sözgelimi dindarlık düzeyi yüksek seçmenin “dindar” ve “laik” kesim içinde kendini tanımlama oranı birbirinden çok da farklı bir orana sahip değildir.

Tablo 9. Din Yaşantısındaki Değişim & İnanç Eksen

			Din Yaşantısındaki Değişim				Toplam	
			Gittikçe güçlenmekte	Değişiklik yok	Gittikçe zayıflamakta	Cevap yok		
İnanç Eksen i	Laik	Frekans	462	906	247	110	1725	
		%	26.8%	52.5%	14.3%	6.4%	100.0%	
	Dinci	Frekans	625	361	96	58	1140	
		%	54.8%	31.7%	8.4%	5.1%	100.0%	
	Hiçbir i	Frekans	298	508	116	93	1015	
		%	29.4%	50.0%	11.4%	9.2%	100.0%	
	Fikri m yok	Frekans	320	437	91	197	1045	
		%	30.6%	41.8%	8.7%	18.9%	100.0%	
	Toplam		Frekans	1705	2212	550	458	4925
			%	34.6%	44.9%	11.2%	9.3%	100.0%

“Eskiye göre dini inançlarınız güçleniyor mu, yoksa zayıflıyor mu?” sorusuna verilen yanıtların, inanç eksenini değişkeni açısından istatistiksel olarak farklılaşıp farklılaşmadığı Chi-Square testi ile analiz edilmiştir. Sonuçlara göre, katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtların oranlarının inanç eksenini değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Pearson $X^2(2, N=4925)=27,086, p<0,5$. Tablo 9’a göre kendilerini laiklik ekseninde tanımlayanlar daha çoklukla dinsel inançlarında bir değişiklik olmadığını ifade etmişler (% 52,5), buna karşın kendilerini dincilik ekseninde tanımlayanların büyük bir çoğunluğu ise dinsel inançlarının gittikçe güçlendiğini ifade etmişlerdir (% 54,8).

Tablo 10. Din Yaşantısındaki Değişim & Dindarlık Düzeyi

			Din Yaşantısındaki Değişim				Toplam	
			Gittikçe güçlenmekte	Değişlik yok	Gittikçe zayıflamakta	Cevap yok		
Dindarlık Düzeyi	Hiç dindar değilim	Frekans	40	82	93	20	235	
		%	17.0%	34.9%	39.6%	8.5%	100.0%	
	Pek dindar değilim	Frekans	88	314	106	45	553	
		%	15.9%	56.8%	19.2%	8.1%	100.0%	
	Dindar sayılıyorum	Frekans	843	1215	244	173	2475	
		%	34.1%	49.1%	9.9%	7.0%	100.0%	
	Oldukça dindar sayılıyorum	Frekans	505	345	60	29	939	
		%	53.8%	36.7%	6.4%	3.1%	100.0%	
	Çok dindarım	Frekans	152	48	18	9	227	
		%	67.0%	21.1%	7.9%	4.0%	100.0%	
	Cevap yok	Frekans	77	208	29	182	496	
		%	15.5%	41.9%	5.8%	36.7%	100.0%	
	Toplam		Frekans	1705	2212	550	458	4925
			%	34.6%	44.9%	11.2%	9.3%	100.0%

“Eskiye göre dini inançlarınız güçleniyor mu, yoksa zayıflıyor mu?” sorusuna verilen yanıtların, “dindarlık düzeyi” değişkeni açısından istatistiksel olarak farklılaşıp farklılaşmadığı Chi-Square testi ile analiz edilmiştir. Sonuçlara göre, katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtların oranlarının dindarlık düzeyleri değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde

farklılaştığı görülmüştür. Pearson X^2 (8, N= 4925)= 71,722, $p<.0,5$. Tablo 10'daki çaprazlamalara bakıldığında her toplumsal kesimde dini yaşantısında değişiklik olmadığını söyleyenlerin oranı yüksektir. Ancak kendilerini “oldukça dindar sayılırım” ve “çok dindarım” şeklinde tanımlayanların dini inançlarının gittikçe yükseldiğini büyük bir oranda ifade etmeleri dikkat çekmektedir. Hatta “çok dindarım” diyenlerin % 67'lik bir oranla dini inançlarının daha da güçlendiğini ifade etmeleri anlamlıdır.

Tablo 11. Din Konusundaki Tutum & Hangi Partiye Oy Verirsiniz

			Din Konusundaki Tutum						Toplam
			Dine ideolojik olarak inanmıyorum	Dinin gereklerini daima yerine getiren biriyim	Dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan biriyim	Dinin gereklerini pek yerine getirmemekteyim	Dinin gereklerine pek inanmayan biriyim	Dini inancı olmayan biriyim	
Partiler	AKP	Frekans	212	263	1083	64	5	10	1637
		%	13.0%	16.1%	66.2%	3.9%	0.3%	0.6%	100.0%
	CHP	Frekans	57	35	282	177	21	12	584
		%	9.8%	6.0%	48.3%	30.3%	3.6%	2.1%	100.0%
	MHP	Frekans	117	123	945	85	7	9	1286
		%	9.1%	9.6%	73.5%	6.6%	0.5%	0.7%	100.0%
	HDP	Frekans	2	11	26	6	0	2	47
		%	4.3%	23.4%	55.3%	12.8%	0.0%	4.3%	100.0%
	SP	Frekans	9	9	18	3	0	1	40
		%	22.5%	22.5%	45.0%	7.5%	0.0%	2.5%	100.0%
	BBP	Frekans	17	12	72	8	2	0	111
		%	15.3%	10.8%	64.9%	7.2%	1.8%	0.0%	100.0%
	Diğer	Frekans	16	14	123	34	3	6	196
		%	8.2%	7.1%	62.8%	17.3%	1.5%	3.1%	100.0%
	Kararsız	Frekans	99	109	709	95	9	3	1024

	z	%	9.7%	10.6%	69.2%	9.3%	0.9%	0.3%	100.0%
Toplam	Frekans		529	576	3258	472	47	43	4925
	%		10.7%	11.7%	66.2%	9.6%	1.0%	0.9%	100.0%

“Önümüzdeki Pazar günü Genel Seçim olsa ve sandığa gitmiş olsanız hangi partiye oy verirdiniz?” sorusuna verilen yanıtların, “din konusundaki tutum” değişkeni açısından istatistiksel olarak farklılaşp farklılaşmadığı Chi-Square testi ile analiz edilmiştir. Sonuçlara göre, katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtların oranlarının “din konusundaki tutum” değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır.

Tablo 11’de yapılan çaprazlamalarda görüldüğü gibi, AKP’ye oy vereceğini söyleyenlerin % 13’ü “dine ideolojik olarak inandıklarını”, % 16,1’i “dinin gereklerini daima yerine getiren biri” olduklarını, % 66,2’si “dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan biri” olduklarını, % 3,9’u “dinin gereklerini pek yerine getirmeyen biri” olduklarını ifade etmişlerdir. CHP’ye oy vereceğini söyleyenlerin % 9,8’i “dine ideolojik olarak inandıklarını”, % 6’sı “dinin gereklerini daima yerine getiren biri” olduklarını, % 48,3’ü “dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan biri” olduklarını, % 30,3’ü “dinin gereklerini pek yerine getirmeyen biri” olduklarını ifade etmişlerdir. CHP’ye oy vereceğini söyleyenlerin % 3,6’sı ise, “dinin gereklerine pek inanmayan biri” olduklarını söylemişlerdir.

MHP’ye oy vereceğini söyleyenlerin % 9,1’i “dine ideolojik olarak inandıklarını”, % 9,6’sı “dinin gereklerini daima yerine getiren biri” olduklarını, % 73,5’i “dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan biri” olduklarını, % 6,6’sı ise “dinin gereklerini pek yerine getirmeyen biri” olduklarını ifade etmişlerdir. HDP’ye oy vereceğini söyleyenlerin % 4,3’ü “dine ideolojik olarak inandıklarını”, % 23,4’ü “dinin gereklerini daima yerine getiren biri” olduklarını, % 55,3’ü “dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan biri” olduklarını, % 12,8’i “dinin gereklerini pek yerine getirmeyen biri” olduklarını ifade etmişlerdir. HDP’ye oy vereceğini söyleyenlerin % 4,3’ü ise, “dini inancı olmayan biri” olduklarını söylemişlerdir.

5. SONUÇ

Kastamonu bölgesinde yaşayan seçmenlerin siyasal tutum ve davranışlarında sosyo-psikolojik, kültürel ve dinsel faktörlerin rolünü ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, ilk başta kavram olarak seçmen davranışı, seçmen davranışlarının genel karakteristikleri ve seçmen davranışlarını açıklayan kuramsal modeller ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu yapılırken kavramsal bir çerçeve oluşturabilmek için öncelikle geniş bir literatür taraması yapılmış, literatür taraması sonucunda seçmen davranışlarını ortaya koymaya çalışan pek çok modelin olduğu, bu modellerin sadece politik-sosyoloji uygulamaları açısından değil, iktisat teorisi kökenlerinin de olduğu tespit edilmiştir. Bu aşamada, siyasal sistemin etkilenmesine yönelik yapılan eylemlerin tümü olan siyasal tutum kavramı, olduğu çevreyle birlikte ele alınıp incelenmiştir. Çünkü bireylerin siyasal davranışlarıyla çevrelerindeki diğer etkenler arasında sıkı bir etkileşim vardır. Dolayısıyla çevre etkenleri seçmenlerin davranışları üzerinde belirleyici rol oynar. Bu amaçla seçmen karar alma sürecinin sorunları da bu aşamada incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci aşamasında çok partili siyasal yaşama geçişten itibaren Kastamonu bölgesinin seçmen davranışları dönemsel olarak incelenmiştir. Bunun temel amacı bilindiği gibi, bireyler, hem siyasal alanla ilgili eylemlere katılır ve siyasal mekanizmaları etkiler hem de siyasetten etkilenirler. Bu açıdan siyasal davranış, bireyin karar önceliklerinin siyasal otoriteye yansımalarıdır. Bir bölgenin siyasal yapısı ve katılım için oluşan kurumlaşma, bireyin katılıma yönelik davranışlarını etkilemeleri bakımından önemli rol oynar. Siyasal partilerin yapısı, eğitim düzeyinin yüksek olması, kitle iletişim araçlarının yaygınlığı ve nitelikleri, siyasal davranışların yönünün belirlenmesi bakımından önemlidir. Bu faktörlerin yanı sıra bireyin kişisel tutum ve değerleri, sosyo-psikolojik yapısı ve din karşısındaki pozisyonu –ya da dinsel öncelikleri- onun davranışlarının yönünün belirlenmesinde aynı derecede etkilidirler. Bütün bu yönleriyle siyasal davranışlar, toplumsal yaşamda yurttaş olgusu temelinde anlam kazanan bir yapıdadır. Siyasal davranışın niteliği, davranış eyleminde bulunan bireylerin sosyo-psikolojik ve kültürel konumlarıyla doğrudan ilgilidir.

Çalışmanın bu aşamasında yine özellikle alan araştırmasının kavramsal altyapısını oluşturmak amacıyla Kastamonu bölgesinde seçmen davranışlarını etkileyen araçsal ve yapısal faktörler detaylı bir şekilde incelenmiştir. Diğer taraftan, dinin seçmen davranışları üzerindeki etkisinin de araştırıldığı bu aşamada, din olgusunun kendisinin bağımlı bir değişken olduğu, bu nedenle seçmen davranışları üzerinde tek belirleyici bir faktör olamayacağı savlanmıştır.

Çalışmanın son aşamasını oluşturan ve alan araştırmasıyla elde edilen verilerin istatistiksel analizlerine bakılarak genel itibarıyla şu sonuçlara ulaşılmıştır;

Seçmenlerin ne düşündüğünü, onun istek ve gereksinimlerini bilmek kısaca seçmeni iyi tanımak siyasal faaliyetlerde başarının anahtarıdır. Bu çalışmada Kastamonu'daki seçmenlerin siyasal yönelişleri, ülke sorunlarına verdiği öncelikler, siyaset kurumunu nasıl gördükleri ve karar almalarında etkili olduğu düşünülen bazı sosyo-psikolojik, kültürel ve dinsel faktörler irdelenmiştir. Ortaya konan bulgular, gündemde yoğun olarak tartışılan bazı konuların Kastamonu seçmeninin önceliklerinde ilk sıralarda olmadığı, aksine siyasal gündemde hemen hiç konuşulmayan bazı konuların ise bölgede yaşayan seçmenlerin ilk sırada gelen öncelikleri arasında olduğu yönündedir.

Kastamonu bölgesinde yaşayan seçmenler siyasi yelpazede aldıkları pozisyona göre incelendiğinde büyük bir çoğunluğunun (% 42,9) merkez sağda olduğu görülmektedir. Bunu merkezde yer alan seçmenler (% 18,5) takip etmektedir. Aşırı sağda olanların oranı % 5,8; merkez solda olanlar % 11,9; aşırı solda olanlar ise % 3,4'tür. Merkez oylar dışarıda bırakılarak sol ile sağ kanat karşılaştırıldığında sağ görüşün araştırma örneklemini açısından üstünlüğünden söz edilebilir. Bu sonuçlar bölgenin resmi ile Türkiye gerçeğinin örtüştüğüne işaret etmektedir.

Seçmenler siyasal kimlik olarak kendilerini ilk sırada “Türk milliyetçisi” olarak tanımlamışlardır. İkinci sıradaki tanımlama “muhafazakârlıktır”. Bunları sırasıyla “Atatürkçü/Kemalist” ve “dinci” kimlikleri takip etmektedir.

Seçmenin yarısından fazlası (% 52,3) oylarını nereye vereceklerinin önceden belli olduğunu ifade etmişlerdir. Bunu “adaylar belirlendikten sonra oy verme kararım netleşir” (% 22,0) faktörü takip etmektedir. Seçmenlerdeki parti bağlılığının (party loyalty) oranı yüksektir. Diğer taraftan seçmenlerin büyük kısmı oy verme faaliyetini gerçekleştirirken siyasal ideolojisine göre oy vermektedir. Bu ifade açılacak olunursa spektrumdaki kendisinin eğilimi ya da eğiliminden bir seçim yapması siyasi kulvarı içinde hareket edebilir ancak siyasi kulvarı dışında kalırsa diğer kulvardan iyi bir hareket olsa dahi bunu önemsemeyecektir.

Spektrumda merkezin solunda yer alan bir seçmen merkezin sağında bulunan bir tercih yapmamaktadır. Tersisi durumda tersi için geçerlidir, siyasi eğilimi ilk oyunda ve son oyunda merkezin sağında olan bir seçmen, merkezin soluna oy vermemektedir.

Seçmenlerin büyük bir çoğunluğu (% 50,3) kendilerini dindar olarak görmektedirler. Bunu yine yüksek sayılabilecek bir oranla (% 19,1) oldukça dindar sayılırim kategorisi takip etmektedir. Yukarıdaki sonuçla karşılaştırılacak olunursa, seçmenin kendisini dindar olarak görmesine rağmen dindarlığı bir “siyasal kimlik” olarak benimseme oranı düşüktür.

Din ve siyaset ilişkilerine yönelik çoğu olay karşısında bölgedeki seçmenlerin sergiledikleri davranışlar, tutumlar bireysel anlamda kendilerini konumlandıkları dindarlık düzeylerinden çok, dindarlık-laiklik eksenini tarafında yer aldıkları toplumsal kesimler açısından belirleyici olmaktadır. Bununla birlikte, siyasal yaşamda siyasal sistem ve seçmen tercihlerinde kutuplaşma yarattığı öne sürülen dinin, aynı kutuplaşmayı bölgedeki siyasal ilişkileri değerlendirmede sürdürmemesi bu araştırmanın ulaştığı en önemli bulgulardan biridir.

Çalışmanın din-siyaset sorunsalı bağlamında ulaştığı önemli bulgulardan bir diğeri, kamusal alanda din kurumunu düzenleyen uygulamaların bölge seçmeni tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmamasıdır. Sözgelimi, bireylerin yaşam tercihleri ile ilgili başörtüsü yasağı gibi konularda özellikle toplumsal kesimlerin bütünü bakımından önemli bir fikir ayrılığı veya kutuplaşma görülmemektedir.

Toplumda dindarlığın artması ile devlet düzeninin laik ilkelerden uzaklaşacağı öngörüsü hakkında doğrusal bir ilişkinin kurulamayacağı, bu araştırmanın ulaştığı önemli yargılardan biridir. En azından araştırma örneğine dâhil olan seçmenler bakımından dindarlık ile laiklik arasında böyle bir bağlantı kurulamamıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu önemli bulgulardan biri, bireylerin oruç, namaz gibi ibadetlerini düzenli yerine getirişlerinde son zamanlarda önemli bir artış eğiliminin olmadığı dikkati çekmektedir. Bu nedenle birey bağlamında dine bağlılıkta herhangi bir artış yaşanmazken toplumun dini yaşayışında artış olduğu tartışmalarının sıkça söz konusu olması, bu konunun ne kadar algıya bağlı olarak değiştiğini ortaya koymaktadır. Çalışma kapsamında yaptığımız alan araştırmasında bireylerin kendi dindarlıklarında önemli bir değişme yaşamamalarına rağmen, toplumda dini yaşayışın gün geçtikçe arttığını düşünmeleri de benzer bir algılamının sonucudur. Realite ile algı arasındaki bu tür farklılaşmalar ise son zamanlarda çokça dile getirilen toplumda dindarlığın değil, dindarların/muhafazakârların görünürlüğünün arttığı tezini desteklemektedir.

Araştırmanın ulaştığı başka bir önemli bulgu, toplumsal ve siyasal yaşamda laik sistem konusundaki ilkeleri benimseme düzeyinin yüksekliğidir. Bununla beraber, dinsel yaşama ilişkin müdahalelerin ve siyasal alanda yapılan konuyla ilgili tartışmaların toplumsal ahengi bozduğu ve toplum kesimleri arasındaki ilişkileri gerginleştirdiği bu araştırmanın bulgularından ortaya çıkan başka bir sonuçtur. Gerçekte din-siyaset ve toplum arasındaki gizli anlaşmanın bozulmasına neden olan bu durumun, toplumda safları keskinleşmiş bir din-siyaset çekişmesinden ziyade, siyasal aktörlerin tutumlarına bağlı bir durum olduğu söylenebilir. Dolayısıyla siyaset yapanlar arasında yaşanan çekişmeler seçmen nezdinde keskinleşen bir karakter kazanmış olsaydı bir aktör olarak seçmenin de bu durumda oy verme kararını din-laiklik çekişmesi ekseninde vermesi gerekirdi. Oysa araştırmamızın ulaştığı bulgulardan da anlaşılacağı gibi, seçmenin demokratik sistemin işlemesinde önemli bir faktör olan “oy”unu din ve laiklik eksenli çatışmalara taraf olarak kullanmadığını göstermektedir.

Genel olarak ifade edilecek olunursa, din veya dindarlık olgusu bölgedeki siyasal davranışlar bakımından oy verilecek parti tercihi yapılırken çokta belirleyici bir faktör olarak öne çıkmamaktadır. Araştırmanın bulgularında da görüleceği gibi, adayın dinsel duyarlılığını önemseyen seçmen seçeceği partiyi belirlerken bu faktörden çok daha farklı faktörleri değerlendirmeye almaktadır. Dolayısıyla seçmenin büyük bir kesimi daha çok sosyal refahı ile ilgilenmekte ve adayları kendi refahlarına yaptıkları katkılar açısından değerlendirmektedirler.

Çalışmasının kapsamı bakımından Kastamonu'nun çeşitli kesimlerinde yürütülen bu araştırmanın en önemli ve genel ampirik sonucu; seçmenin siyasal tutumlarını belirlerken ve bu yönde davranışta bulunurken dinsel, kültürel ve sosyo-psikolojik faktörleri önemseydiğini ortaya koymasındır. Ancak siyasal davranışlar bakımından bu faktörlerin etkisi oldukça esneklerdir. Bu nedenle seçmen oy verirken daha yoğunlukla rasyonel bir tercih yaparak, temelde ekonomik sorunların çözümüne yönelik oy verme davranışı sergilemekte ve genel itibarıyla salt "din" ya da salt "kültürel" değerlerin etkisinde kalmadan akılcı tercihler yapma eğilimi göstermektedir.

KAYNAKLAR

- ABUZAR, C. (2003). **Sosyal Değişme Ve Din İlişkileri: Şanlı Urfa Örneği**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.
- BAYKAL, Deniz (1970). **Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi**, Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- BALTACI, Cemal ve Erdal Eke (2012). "Siyasal Propaganda Araçlarının Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkisine Yönelik Seçmen Algısı: Isparta Örnek Olayı", **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, C. 4, S. 1, ss. 115-126.
- ÇAĞLAR, Nedret (2011). "Kadının Siyasal Yaşama Katılımı Ve Kota Uygulamaları", **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, C:3, S:4, ss. 56-79.
- ÇAM, Esat (2012). **Siyaset Bilimine Giriş**, İstanbul: Der Yayınları.
- ÇARKOĞLU, Ali ve Binnaz Toprak (2000). **Türkiye'de Din, Toplum Ve Siyaset**. İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV).
- ÇARKOĞLU, Ali ve Binnaz Toprak (2006). **Değişen Türkiye'de Din, Toplum Ve Siyaset**, İstanbul: TESEV Yayınları.
- ÇEVİK, Savaş (2013). "Mükellefin Devlet ve Toplumla Etkileşimi, Bireysel Normlar ve Vergi Ahlakı", **Maliye Dergisi**, Sayı: 163, ss. 258-289.
- DOĞAN, Şahin (2010) "Dini Tutumların Oluşmasına Etki Eden Sosyo- Kültürel Faktörler", **Toplum Bilimleri Dergisi**, Temmuz-Aralık, 4(8), ss.107-126.
- KALAYCIOĞLU, Ersin (1983). **Karşılaştırmalı Siyasal Katılma Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBF Yayınları.
- KAPANİ, Münici, (2006). **Politika Bilimine Giriş**, İstanbul: Bilgi Yayınları.

KIŞLALI, Ahmet Taner (1991). **Siyasal Sistemler**, Ankara: İmge Kitabevi.

KONDA (2007). “Gündelik Yaşamda Din, Laiklik Ve Türban Araştırması”, <http://www.konda.com.tr/html/dosyalar/ghdl&t.pdf>. (Erişim: 07.08.2015).

KÖKTAŞ, Mehmet Emin (1997). **Din ve Siyaset**. Ankara: Vadi Yayınları.

MİNİBAŞ, Türkel (1992). “Siyasal Partiler Yelpazesinde Kadının Konumu”, içinde: **Türkiye’de Kadın Olgusu**, (Der. N. Arat), İstanbul: Say Yayınları, ss. 173-189.

ÖKE, M. Kemal (2002). **Din-Ordu Gerilimi**. İstanbul: Alfa Yayınları.

ÖZ, Erhan (1992). **Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılma**, Ankara: Gündoğan Yayınları.

POLAT, Ferihan (2010). **Din Siyaset Seçmen**. Konya: Çizgi Kitabevi.

SINACI, N. Mustafa (2014). “Aday Kimdir? Seçmen Nedir? Seçim Ne İçin Yapılır?”, <http://blog.milliyet.com.tr/aday-kimdir--secmen-nedir--secim-ne-icin-yapikir-/Blog/?BlogNo=454275>, (Erişim: 03.08.2015).

TURAN, Erol (2012). **Siyaset Bilimine Giriş**, Konya: Palet Yayınları.

TURAN, Erol ve Metehan Temizel (2015a). **Türkiye’de Seçmen Davranışları**, Konya: Kömen Yayınları.

TURAN, Erol ve Metehan Temizel (2015b). "Din ve Siyaset İlişkisi Bağlamında Oy Verme Davranışı: Niğde Bölgesinde Bir Araştırma", **Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 7, ss. 86-99.

TURAN, İlter (1991). **Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış**, İstanbul: Der Yayınları.

TÜRKÖNE, Mümtaz’er (2011). **Siyaset**, İstanbul: Lotus Yayınları.